

Pariisin rauhankonferenssi 1946-1947 Suomen osalta

Voittajavaltioiden isännöimä 21 valtion rauhankonferenssi alkoi Pariisissa 29.7.1946 . Varsinaisiksi osanottajiksi oli kutsuttu Saksaa ja sen liittolaisia vastaan käytyyn sotaan osallistuneet valtiot. Ensimmäiset kaksi viikkoa kuluivat lähinnä osanottajamaiden valmistelemien avauspuheenvuorojen kuulemiseen ja päätöksenteon puitteista sopimiseen. Hävinneelle puolelle jääneet, Saksan entiset liittolaismaat, jotka olivat saaneet viiden vallan ulkoministerien neuvoston valmistelemaat sopimusluonnokset nähtäväkseen vain vähän ennen konferenssin alkamista, kutsuttiin mukaan vasta avausjakson päätyttyä. Varsinainen sopimusluonnosten käsittely tapahtui pääteemojen mukaisesti kokoonpannuissa komiteoissa.

Huhtikuussa 1946 Moskovassa käyneelle, pääministeri Mauno Pekkalan johtamalle delegaatiolle tehtiin jo selväksi, ettei muutoksia rajoihin tai sotakorvausmääriin tulla hyväksymään. Sen sijaan Neuvostoliitto myöntyi eräisiin helpotuksiin välirauhansopimuksen toimeenpanossa ja verraten edulliseen kauppasopimukseen, johon sisältyi myös runsaasti viljantoimituksia.

Hallitus määräsi pääministeri Mauno Pekkalan Pariisiin valtuuskunnan johtoon. Varsinaisiksi jäseniksi nimitettiin lisäksi ulkoministeri Carl Enckell sekä puolueita edustamaan kommunisteista ministeri Yrjö Leino, sosialidemokraateista Väinö Voionmaa, maalaisliitosta Lennart Heljas ja ruotsalaisesta kansanpuolueesta John Österholm. Pääsihteeriksi nimitettiin tohtori Tauno Suontausta, minkä lisäksi valtuuskuntaan tuli kymmenkunta asiantuntijaa.

Presidentti Paasikivi valtuutti 9. elokuuta yleisohjeella valtuuskunnan esittämään muutoksia vain siinä määrin, ettei synny ristiriitaa Neuvostoliiton kannan kanssa, koska tärkeämpää oli taata pysyvästi hyvät suhteet. Sopimusluonnosta tutkittaessa kävi ilmi, että uutena asiana tekstiin oli tullut puolustusvoimia koskevia rajoituksia. Pariisissa Suomen muutosesitys sotilasartikloihin sai osakseen englantilaisten tekemät torjuvat kommentit eikä johtanut mihinkään.

Rauhankonferenssissa lopullista päätösvaltaa pitivät hallussaan tärkeimpien voittajavaltioiden (Yhdysvaltojen, Neuvostoliiton ja Ison-Britannian) ulkoministerit, eikä hävinneille valtioille (Bulgaria, Italia, Romania, Suomi ja Unkari) annettu käytännössä mahdollisuuksia edes kunnolla esittää omia kantojaan. Konferenssi venyi yli ennakoidun ajan, ja istunnot keskeytettiin 15.10.1946. Sen jälkeen voittajavaltioiden ulkoministerien neuvosto viimeisteli sopimustekstit New Yorkissa.

Kaikkien rauhansopimusten johdantoteksti muokattiin suunnilleen samanlaiseksi, millä voittajavallat halusivat korostaa Saksan liittolaisiksi asettuneiden valtioiden syyllisyyttä ja perustella ankaria rauhannehtoja. Suomen osalta tämä tarkoitti sitä, että rauhansopimuksen johdannossa lukee: "... katsoen siihen, että Suomi tultuaan Hitlerin Saksan liittolaiseksi ja osallistuttuaan sen rinnalla sotaan Sosialististen Neuvostotasavaltojen liittoa, Yhdistynyttä Kuningaskuntaa ja muita Yhdistyneitä Kansakuntia vastaan, on osaltaan vastuussa tästä sodasta..."

Jokaiselle hävinneen puolen maalle määrättiin velvoite maksaa sotakorvauksia hyökkäysten kohteeksi joutuneille maille. Niiden määrä vuoden 1938 dollariarvolla mitattuna oli seuraava: Italia 360 miljoonaa, Suomi, Unkari ja Romania kukin 300

miljoonaa sekä Bulgaria 70 miljoonaa US-dollaria. Italian sotakorvaussumma asukaslukuun suhteutettuna oli matalin länsivaltojen vastustuksen ansiosta, kun taas Suomen oli suhteellisesti korkein, mutta eroja perusteltiin myös taloudellisella kantokyvyllä ja muilla sopimuksen velvoitteilla.

Uutena kokonaisuutena rauhansopimukseen tulivat siis sotilasartiklat, joilla voimakkaasti rajoitettiin sodassa hävinneen puolen asevoimia. Ne hyväksyttiin nyt konferenssissa aikaisemmin keväällä ulkoministerineuvostossa valmistuneiden luonnosten mukaisina lisättyinä eräillä pienehköillä uusilla määräyksillä. Sotilasartiklojen yleisenä tavoitteena oli rajoittaa asevoimat kykeneviksi sisäisen järjestyksen ylläpitoon ja rajojen paikalliseen puolustukseen, mutta niille ei sallittu hyökkäyksellistä kykyä. Lisäksi pyrittiin estämään Saksan ja Japanin jälleenaseistaminen käyttäen hyväksi niiden entisten liittolaisten kapasiteettia.

Saksan ja Itävallan rauhansopimukset jäivät alkaneen kylmän sodan vuoksi tekemättä. Itävallan miehitys päättyi kuitenkin rauhansopimusta korvanneella valtiosopimuksella vuonna 1955, jolloin siihen sisältyi samantapaisia määräyksiä kuin Pariisin rauhansopimukseen. Rauhansopimus Japanin kanssa valmistui vuonna 1951, mutta Neuvostoliitto liittolaisineen kieltäytyi sitä hyväksymästä.

Pariisin rauhankonferenssin varsinaisten istuntojen keskeyttämisen 15. lokakuuta jälkeen voittajavaltioiden ulkoministerit viimeistelivät sopimustekstejä New Yorkissa verraten pitkän ajan 3.11.1946 – 10.1.1947. Rauhansopimukset allekirjoitettiin Pariisissa 10.2.1947 mutta tulivat voimaan useita kuukausia viivästyneiden ratifiointien jälkeen seuraavana syksynä. Suomi kylläkin ratifioi oman sopimuksensa jo 18.4.1947.

Lähteet: Pekka Visuri, Paasikiven Suomi suurvaltojen puristuksessa 1944-1947 (2015), s. 209-222.